

„Trilogia” elitelor de facto din România (II) - Evoluții cheie în perioada 1990 – 2020

Revin la subiectul întrerupt odata cu apariția pandemiei COVID-19¹, și anume la evoluția elitelor de facto românești din ultimii 30 de ani.

În prima parte², am încercat sa arat de ce **momentul decembrie 1989 a fost de fapt unul de fractura profunda**, care încă are ramificații complexe pâna în prezent și nu s-a vindecat complet.

Cele ce urmeaza încearca sa evidențieze etapele principale ulterioare și momentele cheie ale acestora **dintr-o perspectiva de direcții și decizii majore**.

În esența, ceea ce s-a întâmplat **dupa 1989** poate fi analizat **prin prisma fracturii inițiale** respective și urmarind **3 dimensiuni principale** – (a) o dimensiune geopolitica, (b) una raportata la cicluri electorale și (c) o dimensiune legata de unele decizii majore în intern în contextul primelor doua dimensiuni. Din punct de vedere cronologic, am optat pentru o prezentare structurata **mixt** pentru ca nicio dimensiune nu ar reflecta, doar ea, evoluțiile principale respective.

Având în vedere vastitatea subiectului, abordarea va ramâne una mult simplificata (și fara patima).

1. 26 decembrie 1989 - 20 mai 1990 – consolidarea pro-sovietica și acceptarea majoritara

Dupa cum menționam și în articolul anterior pe aceasta tematica³, momentul decembrie 1989 și lunile imediat urmatoare au marcat prevalarea și consolidarea la vârf a facțiunii pro-sovietice.

Printre alte aspecte, din primele 30 de decrete semnate de Ion Iliescu, 13 priveau direct cadre la vârful instituțiilor „de forță”, majoritatea rechemate în activitate în decembrie 1989 din rezerva și suspectate de spionaj pentru URSS.

Nicolae Militaru, de exemplu, considerat spion sovietic dovedit cam în toate lucrarile identificate care-l menționeaza, a fost privit de 3 din primele 4 acte semnate oficial de Ion Iliescu, fiind pus în fruntea Ministerului Apararii și a Securității la peste 10 ani de când fusese trecut în rezerva de Ceaușescu.

Vasile Ionel (altfel, om capabil, dar gravat de trecerea în rezerva cu ani în urma de Ceaușescu pe fondul suspiciunilor facilitate de perioada de la Moscova și relația cu o rusoaica) a fost privit de 2 din cele 30 de decrete respective. Ajungea, cu ocazia respectiva, prim-adjunct al ministrului apararii nationale si sef al Marelui Stat

Major, în locul generalului Gușa.

Mihai Caraman a fost numit șef al Serviciului Informatii Externe (Centrul de Informații Externe la momentul respectiv) la 10 ani de la trecerea în rezerva pentru suspiciuni de colaborare prea strânsă cu sovieticii. Era un bun profesionist din tot ce am citit pe subiect. Problemele sunt acelea ca (a) (și) prin numirea sa, poziționarea post-decembrista a statului român față de Vest devenea foarte clara (Mihai Caraman spionând cu succes NATO și lucrând mai toată viața profesională pe direcția Vest); (b) raportarea față de Est era, iarași, clara, prin prisma colaborării sale trecute cu sovieticii (chiar dacă mergem pe ideea ca a fost vorba de o colaborare în limitele acceptate/trasate de România și nu a fost o depășire a acestora, cum a banuit Ceaușescu), (c) Mihai Caraman înțelegea, desigur, semnificația numirilor lui Militaru și Ionel și (d) ar fi trebuit să știe, oricum, că urma să se afle într-un conflict de interese potențial raportat la interesele reale ale țării în **noul context global** sau macar ca semnalul dat către exterior de numirea sa în funcția respectivă nu avea cum să fie util României **în acel context**. Putea să-și fi adus aportul de expertiză și sfaturi și altfel.

Practic la vârful principalelor instituții de forță (amintesc că prin Decretul nr. 4 al lui Iliescu, Securitatea fusese trecută în subordinea Ministerului Aparării – deci, a lui Militaru, și prin Decretele nr. 22 și 24 Chițac fusese adus și promovat în conducerea Ministerului de Interne), garnitura inițială dădea un mesaj destul de clar celor care voiau să îl vada, atât în extern, cât și în intern, inclusiv în cadrul instituțiilor respective.

Victoria aripii pro-sovietice fusese una, totuși, fragilă, din motivele explicate în articolul anterior pe acest subiect. Pe fondul greșelilor majore tactice ale forțelor de dreapta, o parte importantă a rețelelor de influență din stat și societate au fost „recuperate” spre a sprijini sau macar să coopereze cu noua putere.

În ceea ce privește instituțiile de forță, am detaliat principalele măsuri de atragere (cu rezultat mixt) în primul articol privind acest subiect.⁴ În esență, segmente abile relațional și informațional care, în scenariul promovat de forțele de dreapta la momentul respectiv, nu aveau un loc de muncă și riscău potențial și răspunderea juridică în masă și oprobriul public, au fost sau au devenit înclinate să sprijine scenariul care le oferea un viitor mult mai atractiv/sigur.

S-a și manipulat extensiv în jurul ideii că dacă nu ar fi fost sovieticii, ar fi fost occidentalii și cu ei ar fi fost mai rău, fiind prezentate ca argument cerințele politice de dreapta ce vizau aparatul de stat. O parte a membrilor a fost, astfel, „cooptată” până în ziua de azi chiar dacă în procente în reducere graduală. Restul (majoritatea) au rămas poziționați, tot până în ziua de azi, împotriva pro-sovieticilor.

În ceea ce privește partea „civilă”, s-a mers pe **atragera mai tot ce însemna rețele de influență în societate**. Aceasta s-a făcut atât prin specularea unui fond cultural comun (și, parțial, a unor complicități comune), cât și **prin distribuirea a numeroase părți din patrimoniul de stat către elitele care le gestionau în fapt**. Desigur, implicațiile nu au fost doar economice.

Fosta nomenclatură - segmentul cel mai abil politic – a și sprijinit cercul oliescian de la început, păstrarea cât mai mult a status-quo-ului fiind principala sa șansă pentru perpetuarea pozițiilor de putere în societate.

La primele alegeri după 1989 (din 20 mai 1990), Ion Iliescu obținea 85% din voturi, iar FSN peste 66%.

Mineriadele din 1990 tranșau pentru mai mulți ani configurațiile de putere.

2. 21 mai 1990- 27 septembrie 1992 – menținerea facțiunii pro-sovietice, gestionare în loc de reforma, caderea URSS și primul moment major de cotitură ratată. Un nou echilibru de forțe

2.1 Iunie 1990-1991 - Încet cu pianul pe scări

Deși majoritatea politica zdrobitoare de care se bucura FSN ar fi permis, teoretic, reforme rapide și îndrăznețe, un număr de factori au jucat de la început în sens contrar și, în cele din urmă, au prevalat.

În primul rând, fractura de la Revoluție și schimbarea modelului politic faceau echilibrul de forțe instabil aproape prin natura, îndemnând la manevre prudente și atente la co-interesari.

În al doilea rând, noul context politico-economic necesita în sine un oarecare timp de analiză, iar elitele *de facto* nu aveau expertiză economică și de politici publice potrivită acestuia. Durata de analiză și calitatea au fost afectate și de faptul că alternativa de a căuta sprijin metodologic în Vest nu era cu adevărat acceptabilă politic pentru facțiunea care prevalase la Revoluție.

În al treilea rând, pastrarea puterii majoritar de către comuniști, dar pe un fond marcat, evident, de dorința de democratizare reală exprimată de populație a generat un context de neîncredere a multor cercuri de putere din stat în mai tot ce provenea din zona civilă (în continuitate culturală cu abordarea din comunism, de altfel) și o reticență în a coopera în procesul de decizie resurse proaspete. Or, logic, formate timp de decenii pe circuitele anterioare, elitele existente nu aveau cum să găsească doar în interiorul lor resursele transformării rapide a țării. Ideea că principalele probleme proveniseră din decizii aberante ale familiei Ceaușescu și că nu țineau de aspecte structurale mai largi era eronată.

Nu în ultimul rând, Occidentul nu avea încredere în noua putere pe care o vedea mult prea apropiată de URSS (și cele de mai sus explică de ce), văzând și o fereastră de oportunitate nesperată (dar care a fost înțeleasă eronat politic) în dimensiunile și direcția de profunzime a valului popular de la Revoluție.

România a fost singura țară din Europa Centrală și de Est unde puterea a fost preluată după trecerea la economia de piață tot de forțe de stânga, și nu de dreapta. De altfel, în primul guvern post-revoluționar, din 31 de miniștri, 23 erau foști membri ai Partidului Comunist⁵.

În cartea sa „România după Malta”⁶, Adrian Năstase menționează că acest aspect (pe lângă evenimentele din 13-15 iunie 1990) a deranjat Occidentul și că România a fost mult mai puțin ajutată financiar în primii ani după Revoluție față de alte țări, deși el a avertizat că aceasta va ajuta mai mult forțele politice conservatoare din țară. Este foarte posibil ca Occidentul să nu fi văzut, într-adevăr, nici un sens în sprijinirea financiară nerambursabilă la acel moment, banii putând fi foarte ușor deturnați tocmai înspre întărirea celor ce controlau, de fapt, țara, care erau forțe conservatoare de stânga, cu cercul cheie sprijinit masiv de sovietici la Revoluție.

În orice caz, lipsit de sprijin occidental nerambursabil, fără expertiză de politici publice adaptată noului context economic și politic, neîncredător în Occident, cu imaginea proaspătă în minte a liderului anterior răsturnat de la putere, în bună parte, pentru că nu asigurase un nivel de trai decent și concentrat pe pastrarea puterii, inclusiv pentru a se proteja de responsabilitățile de la momentul Revoluției, Ion Iliescu s-a ferit de orice reforme de substanță.

2.2 Dizolvarea URSS în decembrie 1991 și momentul cheie al ratării deschiderii reale spre Vest și dezvoltării economice din iunie 1992

La 8 decembrie 1991, liderii rus, ucrainean și belarus semnavă tratatul ce pune la practic capăt URSS. La 25 decembrie 1991, la doi ani de la Revoluția română, Mihail Gorbaciov demisionează.

Cu doar 6 luni mai devreme, în primăvara anului 1991, România devenise singurul stat fost membru al Pactului de la Varșovia care semnase după caderea Zidului Berlinului un amplu tratat de prietenie cu Uniunea Sovietică care dădea, practic, un fel de drept de veto Moscovei în privința oricărei alianțe a României cu o țară occidentală.⁷

Jocul era, însă, deja în schimbare și segmente de elită din ce în ce mai mari – inclusiv o parte din cele care

pierdusera lupta subterana la Revoluție - presau pentru ruta vestica, desființarea Uniunii Sovietice permițând sa se vada mai ușor padurea de copaci.

În contextul de mai sus, au aparut disensiuni majore în cadrul FSN între aripa Iliescu și aripa Roman. Deși Ion Iliescu pierde în martie 1992 batalia pentru controlul FSN, acesta câștiga „razboiul” din anul respectiv, cu consecințe majore pentru România.

Înființarea FDSN de catre aripa Iliescu, respingerea în cadrul Conferinței Naționale a FDSN din 27-28 iunie a variantei deschiderii catre capitalul extern și privatizarii rapide, considerata „de șoc” și câștigarea alegerilor din toamna au marcat menținerea controlului asupra țării și a direcției pro-Est. Ultima încercare de deschidere mai mare spre Vest din prima decada de dupa 1989 a fost înabuşita cu minierii.

Majoritatea intelighenției a pierdut atunci o batalie esențiala și nu doar pe plan geopolitic. Dupa cum s-a detaliat în alte lucrari, cei care au câștigat, pe seama întregii țari, au fost foștii nomencluriști comuniști (mult mai experimentați politic) cu sprijinul aripii pro-sovietice (Ion Iliescu fiind el însuși un abil nomenclurist), al unei părți din managementul și aparatul de stat dar și al unei părți a intelighenției care depindea de colaborarea cu statul. Atunci a și fost momentul real al scindarii fostului Partid Comunist în doua aripi distincte.

Am explicat mai în detaliu cu alta ocazie⁸ de ce decizia lui Iliescu/a FDSN din iunie 1992 a fost fundamental eronata pentru evoluția economiei românești. În esență, aceasta a condamnat din start, în mare masura, industria româneasca pentru ca mulți dintre cei care controlau *de facto* întreprinderile din țara nu aveau know-how adaptat unei economii de piață, nu aveau bani proprii sa investeasca în modernizari și au fost tentați frecvent sa ia din capitalul și bunurile întreprinderilor respective (pentru a dezvolta afaceri proprii), în loc sa încerce sa le întareasca.

Pe fondul penuriei de capital și accesului multor “foști” la întreprinderi pe care nu se pricepeau sa le gestioneze bine, mai ales în noul context extern, „strategia” respectiva a indus unor segmente vaste de elite comportamente valorice dezastruoase și **a dat înapoi țara într-o prima faza cu peste un deceniu**. În perioada 1990-1996, volumul total al investitiilor straine în România nu a depășit în jur de 1 md de dolari (Polonia a beneficiat de aproximativ 14 miliarde în aceeași perioada⁹), iar PIB-ul din 1989 a fost depășit abia în 2002.

Gestiunea economica a dreptei din perioada 1996-2000 a inclus destule erori, dar imputarea dezastrului industriei românești de catre stânga politica dreptei politice **e una din cele mai mari mistificari** de dupa Revoluție. Varianta „de șoc” a fost, de fapt, cea aleasa în 1992.

Diferența între „strategia” de la noi și cea a polonezilor (care au optat pentru privatizare rapida și deschidere catre exterior pentru capital și know-how - **pentru ca nici ei nu le aveau în intern**) este reflectata de diferența (ponderata cu populația) economica și sociala dintre Polonia și România din prezent. Adica, e departe de a fi perfect și la ei, dar este evident ca stau semnificativ mai bine în numeroase privințe, polonezii înregistrând, de altfel, în 2019, al 27-lea an la rând de creștere economica și având mult mai multe (proporțional) companii locale în topul primelor 500 de companii din regiune.

Este posibil ca prabușirea URSS sa fi avut un rol negativ în decizia respectiva din iunie 1992. Cu susținatorul din Est în degringolada, Iliescu a fost stimulat suplimentar sa meaga pe calea care facilita cumpararea de sprijin local și pastrarea tuturor pârgghiilor economice mai mult timp – anume, cea a închiderii României catre exterior și distribuirii patrimoniului statului catre segmentele cooperante.

În orice caz, Iliescu este cel care a creat, de fapt, „capitalismul de cumetrie” criticat tot de el ani mai târziu. Acesta **a fost o consecința cvasiinerenta strategiei decise** în iunie 1992.

Pâna la urma, România tot a vândut, dar mult mai târziu și mult mai ieftin, fiind capușata masiv între timp de români. Destui dintre cei care astazi clameaza patriotismul au pus umarul fara sa vrea sau cu știința la subdezvoltarea României pentru decenii și la plecarea a 3,5 milioane de români din țara.

În fine, pe fondul negocierilor din 1992 dintre diverse segmente de elite de facto, de la o prevalența clara a factorului pro-sovietic la momentul decembrie 1989, **se trecea la o alianță mai echilibrata, dar paguboasa** între acesta și segmente ale elitelor de facto românești (în principal, din zonele menționate mai sus) **cointerestate economic într-un mod, de fapt, contrar interesului general real.**

3. 1992 - 1996 – Mimarea deschiderii spre Vest. Creșterea presiunii în contextul primului val de razboaie iugoslave

Abil politic, Iliescu îl înlocuise pe Mihai Caraman de la șefia SIE înca din aprilie 1992, la câteva luni de la dizolvarea URSS (și pe fondul discuțiilor cu secretarul general al NATO, Manfred Wörner),¹⁰ încercând sa sugereze o desprindere de Rusia. Era un semnal util atât extern, cât și intern, în contextul negocierilor cu segmente de elita de facto românești pentru un nou echilibru de putere. Vasile Ionel fusese si el schimbat/mutat din aprilie 1991 (devenind, însa, șef al Administrației Prezidențiale pâna în septembrie 1994, dupa care a fost consilier prezidențial al lui Iliescu pentru aparare și siguranța naționala și participant la întâlnirile Consiliului Suprem de Aparare a Țării pâna în 1996).

Consensul de la Snagov și Acordul de Asociere al României cu Comunitatea Europeana din februarie 1993 reflectau același context, precum și presiunile interne în creștere spre o cotitura mai de substanță a României pe plan geopolitic.

Modificarea pare sa fi fost, însa - la nivel de conducere - mai degraba una de fațada, o aplicare a vechii strategii “zicem ca ei și facem ca noi”.

Este evident ca o parte a segmentelor participante au fost sincer de buna credință, dar aripa Iliescu care controla, de fapt, statul român se pronunțase deja pe fondul problemei cu ocazia Conferinței Naționale FDSN din 27-28 iunie menționate mai sus. A te pronunța pentru o închidere economica, dar a milita pentru integrare europeana reala erau aspecte contradictorii.

Cercul intim conducator a continuat sa obstrucționeze tacit orice deschidere cu adevarat de substanță spre Vest și sa întrețină relații ambigue cu Rusia în multiple privințe (încercarea de a avea relații bune cu vecinii fiind ceva normal în sine, dar contextul de atunci era mult mai complex, din motivele menționate mai sus).

4. 1996-2000 – Câștigarea alegerilor de forțele de dreapta, degringolada prelungita a Rusiei, contextul Kosovo și creșterea în putere a segmentelor anti-sovietice

Pe fondul deteriorării situației economice și al primului val de razboaie iugoslave, segmentele care pierdusera lupta din iunie 1992, precum și cele care pierdusera în 1989 dobândisera deja ceva mai multa tracțiune.

Daca forțele de dreapta au câștigat în 1996 votul popular, realitatea puterii era, însa, mult mai complexa. De altfel, forțele de dreapta reprezentau o alianță destul de eterogena din punctul de vedere al segmentelor reprezentate. În plus, cei 6 ani anteriori fara reforme reale presau spre masuri de substanță care nu aveau cum sa nu erodeze baza noii guvernari – nu doar populara, dar și „făcționala” din punctul de vedere ale segmentelor de elita care o susțineau.

Ceea ce s-a și întâmplat. Pe fondul (a) reformelor destul de importante (și care vin mereu cu un efect disruptiv pe termen scurt), (b) slabului suport din partea administrației publice abordată inabil politic și economic, (c) lipsei de experiență administrativă proprie în multe privințe, (d) insuficienței, într-o serie de zone, a resurselor umane cu expertiză adaptată și unui număr de erori, precum și (e) al slabei comunicări, dreapta a decontat, de fapt, și cei 6 ani anteriori.

Stânga politică a păstrat toată această perioadă majoritatea butoanelor de putere de profunzime. Împartășesc părerea că Emil Constantinescu nu a fost „învingător” de serviciile secrete (segmente importante chiar l-au susținut), ci mai degrabă de problemele de mai sus și de conștientizarea lor tardivă, dincolo de faptul că adversarii politici au avut întotdeauna segmente care i-au sprijinit și din zona respectivă.

Meritul perioadei rămâne, însă, acela al valorificării contextului Kosovo. Istoria are numeroase momente cinice. Drama iugoslavă a ajutat mult geopolitic România și a reprezentat un moment de cotitură reală spre Vest la nivelul unor segmente de elită importante (și pe fondul unor evoluții globale mai vaste). Chiar dacă dreapta pierdea alegerile în 2000, segmente de elită care pierduseră la Revoluție și altele noi capatau încrederea că era vorba despre o oportunitate reală.

Amintesc că România depusese cererea de aderare la UE încă din iunie 1995, dar – pe fondul explicat mai sus – nu fusese luată prea în serios. Printre motivele semnificative pentru care România devenea oficial candidat în 1999 și soarta acelei cereri nu a fost aceeași cu cea a Turciei de acum peste 20 de ani se numără și cel de mai sus.

5. 2000-2004/2005 – Consolidarea alianței formate în iunie 1992 din primii 2-3 ani. Momentul cheie 11 septembrie 2001. Virarea americană de profunzime în contextul condiționalităților NATO și UE

Decaderea evidentă de putere și degringolada prelungită din spațiul fost sovietic, precum și avansarea mondializării creaseră premisele și presiunile pentru o virare mai de substanță spre Vest. Alianța formată în iunie 1992 (menționată mai sus) reușise, însă, să pastreze principalele butoane de putere. 2000 și 2001 au fost chiar ani de consolidare puternică după destabilizarea parțială din perioada 1996-2000.

O altă drama din afara României urma, însă, să sprijine reechilibrarea de forțe interne și să faciliteze contraofensiva.

Este vorba despre atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 care au marcat intrarea SUA într-un nou ciclu strategic. Acesta era mult mai orientat către exterior și spre consolidarea modelului unipolar, Polonia, România și Turcia câștigând semnificativ în relevanță.

Negocierile în vederea aderării la NATO și Uniunea Europeană au dat expresie concretă fondului de mai sus și au marcat o dezvoltare a colaborării de profunzime.

Ca să începem cu partea economică, mai simplă în esență evoluțiilor, încheierea negocierilor pentru aderarea la Uniunea Europeană a dat confortul unei ancorări stabile la zona de prosperitate europeană. România a rămas expusă față de economii mai puternice din cadrul Uniunii, dar a beneficiat de fonduri de convergență (ca ar fi putut fi folosite mai bine, este altceva), acces destul de facil la o piață mare, precum și de protecția acordurilor comerciale europene față de alte blocuri economice. Nu e deloc totul lapte și miere în aceste procese, dar era alternativa mai bună din motivele explicate mai pe larg cu o ocazie anterioară.

Aderarea la NATO în 2004 a fost o realizare geostrategică deosebită a României, dar a fost probabil condiționată în mod logic și de o curățare a elitei de unele paliere vazute ca pro-ruse sau șantajabile de Rusia prin prisma Revoluției și haiducilor de după.

Alegerea lui Traian Basescu ca președinte în decembrie 2004, sprijinit de forțele politice și administrative pro-occidentale din țara, a creat oportunitatea contraofensivei pe mai toată linia, nu doar cu privire la contextul pur NATO, ci și în privințe mai ample.

Pierderea alegerilor de Adrian Nastase a marcat ieșirea cu adevărat a României din ciclul anterior, cel puțin din perspectiva occidentală, precum și perturbarea bazei rețelelor de rentă sistematică consolidate în iunie 1992, dar a avut și consecințe negative:

(a) Stânga politica a fost tentată să considere că nu merita să încerce cine știe ce reforme mai de substanță pentru ca se pierd alegerile (este corect de recunoscut că guvernarea Nastase a fost una care a pus un accent important pe competența administrativă și a avut rezultate economice bune, chiar dacă facilitate parțial de reformele drepte din 1996-2000). Din păcate, după aceea, stânga a revenit, în buna parte, la abordarea configurată din primii ani de Iliescu, cu lasarea reformelor importante pe seama adversarilor politici pentru a fi repropulsată facil la putere în ciclul electoral următor;

(b) Rafuiala din cadrul stângii după caderea lui Adrian Nastase a marginalizat foarte multe persoane care fuseseră susținute de acesta pe baza de merit (lunga prezență a acestuia în cadrul de putere al stângii și abordarea sa destul de autoritară rezultase în rețele vaste de persoane promovate de el). Stânga nu și-a revenit nici astăzi din abordarea respectivă pentru că numărul înlocuitorilor care erau cu adevărat de valoare a fost și mult mai mic și fragmentat ca viziune.

(c) Pentru mulți șefi ai stângii, lecția a fost una a privilegierii frecvente a loialităților cointeresate economic și a evitării ruperilor de ritm.

Desigur, se poate spune că valoarea profesională este un aspect relativ dacă permite direct sau indirect și perpetuarea sau dezvoltarea unor rețele închise în mare măsură și bazate pe rente în grade importante, dar nuanțele contează și ele.

6. 2005 – 2015/2016 – contraofensiva

Ce pare că s-a întâmplat mai concret, pe fondul aderării la NATO, este că segmente din elita politică susținute de segmente din autoritățile de forță din România, inclusiv dintre cele care pierduseră inițial batalia din 1989 au demarat o luptă fără menajamente cu o bună parte din cei care ajunseseră la putere sau se racordaseră la aceștia în perioada anterioară.

Obiectivul a vizat tragerea covorului economic și de putere de sub picioarele unei părți importante din elita de facto de după 1989. Nivelul profund al luptei a devenit vizibil și pentru publicul larg tocmai datorită dimensiunilor, mizei și taliei actorilor, precum și componentei parțial geopolitice.

6.1 Pregătirea tablei de șah

Contraofensiva a implicat/necesitat în mod natural înlocuiri/promovări vaste de personal. Cine se uita la monitoarele oficiale mai ales din perioada de început a președinției lui Traian Basescu poate observa numeroase promovări de magistrați, precum și multe exemple de cadre din servicii, poliție, sau armată avansate și trecute în rezervă cu aceeași ocazie.

6.2 Decizia majoră de includere a corupției între problemele de securitate națională

Modul principal de acțiune a fost bazat pe lupta anti-corupție. Aceasta nu reflecta doar o așteptare morală naturală, inclusiv din partea populației, dar permitea și vizarea eficienței a multora dintre cei priviți de îngrijorările NATO având în vedere modul de plecare din decembrie 1989 și haiduciile de după. În plus, tipologia acestora a permis rezolvarea atât a unor probleme care țineau pur de securitate națională și de condiționalitățile NATO, cât și a altora.

Includerea corupției în 2005 între factorii de risc pentru siguranța națională, precum și măsurile incluse, printre altele, în Hotărârea de Guvern nr. 231/2005 (privind strategia națională anticorupție) au reprezentat pași juridici importanți privind cooptarea serviciilor secrete în efortul respectiv. Nu comentez cu privire la slăbiciunile tot juridice ale cadrului respectiv – cred că destule nu au fost ocazionate de incompetență, ci de o preocupare de a manevra discret, mai ales în primii ani, pe fondul unui raport de forțe defavorabil.

Per total, eficiența a crescut foarte mult, implicarea fiind utilă și prin prisma faptului că aparatul de justiție de la momentul de plecare era inevitabil grevat parțial de însuși modul de construire a rețelelor de putere din primii 15 ani de la Revoluție.

Pare că principalele linii de motivație și de acțiune din spate au fost în număr de patru-cinci, cu diverse grade de susținere.

O prima dimensiune a fost pur geopolitică, respectiv afectarea intereselor rusești în zonă și deconectarea de cât mai multe puncte de influență, o parte dintre cei vizați făcând parte din elita petrestroikista care a câștigat puterea la Revoluție, unii fiind destul de probabil șantajabili/controlabili de Rusia.

O a doua linie a vizat o curățare mai generală ca un corolar necesar revigorării statului și în reacție la îndemnuri de la indivizi, precum Sorin Ovidiu Vântu, de genul “întăriți-va statul domnilor”.

O alta dimensiune a fost una de creștere a influenței în ansamblul societății, segmentele implicate în luptă fiind dintre cele mai marginalizate în primii ani după Revoluție.

O a patra dimensiune, încurajată masiv și de Occident, a vizat eliminarea barierelor artificiale în calea capitalului străin, favoritismul și corupția fiind modul local de a contracara slăbiciunea economică și organizațională și nenumăratele decizii proaste de politici publice, dincolo de unele obișnuințe paguboase.

Cu alte cuvinte, pentru că în luptă directă și liberă cu companii străine, o parte din companiile românești nu faceau față (și destule nici nu au folosit timpul când nu le cerea nimeni socoteala să se pregătească), acestea erau protejate prin piedicile directe și indirecte în calea companiilor străine (și a celor românești neincluse în rețelele) concurente.

Desigur, mai ales dacă era aplicată inabil, această dimensiune avea vocația să aibă rezultate mixte pentru interesul general al României, dar ținea de implementarea unor politici de deschidere asumate în tratatele de aderare și față de care fusese timp suficient pentru pregătire (doar că prost folosit în mare parte).

În plus de cele de mai sus, s-a simțit uneori, „pe persoana fizică”, și o a cincea dimensiune, și anume una de acțiuni de decuplare de la resursele statului a unor grupuri doar pentru le înlocui parțial cu altele, precum și de a pune presiune pe mulți decidenți într-un mod artificial. Aici a jucat și faptul că agenda unora din segmentele implicate în contraofensivă pare să fi devenit gradual **mai largă** raportat la imperativele inițiale, fractura din decembrie 1989 și – „pe persoana fizică” – atractivitatea cât mai multor puncte de influență inducând obiective mai extinse decât cele necesitate strict de NATO.

Unele dintre liniile de mai sus se influențează reciproc.

Trebuie înțeles foarte bine ca **perioada Basescu a fost mult mai conflictuală prin comparație cu cea a lui Ion Iliescu doar în parte din cauza personalităților acestora**, într-adevăr, diferite.

O parte **mult mai importantă a ținut, de fapt, de liniile de mai sus**, respectiv de intrarea elitelor de facto ale României într-un război intern dur de înlocuire, cu implicarea unor segmente profunde cu mare putere economică și de influență și cu interferențe occidentale și fost-sovietice.

Acest conflict nu s-a finalizat (și nici nu pare să aibă șanse solide în acest sens prea curând dacă nu se ajustează strategia).

Motivele prelungirii conflictului țin și de revigorarea luptei geopolitice în regiune. Ele sunt însă în principal interne, legate de ghinionul crizei economice din 2007-2010¹¹ și modul defectuos de gestionare al acesteia, precum și de o serie de excese și erori tactice ale „contraofensivei”, după cum vom discuta pe scurt în următoarele două secțiuni.

6.3 Ghinionul crizei economice globale

Criza economică globală din 2007-2010 a reprezentat un ghinion disproporționat pentru România. Dacă ar fi intervenit câțiva ani mai târziu, alta ar fi fost probabil situația.

În primul rând, criza respectivă a dat țara înapoi cu ani buni, pe plan macro-economic, dar aceasta nu ar fi fost mare lucru în sine, multe alte țări fiind în situații mai proaste în această privință.

Mai important a fost conflictul dintre președinte și prim-ministru cu privire la cum ar trebui să fie gestionată criza și care să fie liniile mai largi de poziționare pe unele planuri.

Conflictul respectiv a agravat mult problema economică și a jucat masiv în accentuarea polarizării politice și societare și în intrarea luptei dintre segmentele de elită mai largi într-o fază de termen lung.

Cu privire la agravarea problemei economice, România a fost, astfel, afectată suplimentar de iresponsabilitatea guvernării Tariceanu de la acel moment (parțial, un simptom al conflictului mai larg din spate) care a făcut necesară recalibrarea radicală a costurilor, în contextul în care multe salarii și pensii au fost marite cu 50% când toată lumea occidentală era în plin cutremur economic.

Răspunsul lui Traian Basescu și PDL a fost din păcate eronat pe plan politic. Deși poziționarea de principiu respectivă a fost una de responsabilitate, aspect ce trebuie recunoscut, opțiunea de aplicare nu a fost bună. Operând o reducere de 25% a salariilor mai tuturor din sectorul public, în locul unei reorganizări parțiale, au nemulțumit mai toți funcționarii publici, cazând în capcana întinsă de adversarii politici, rezultatul alegerilor următoare fiind doar o formalitate. De altfel, reducerile efective pentru mulți funcționari nu au fost doar de 25%, numeroase sporuri fiind, de asemenea, afectate masiv, marind frustrarea.

După ce stânga trăsese concluzia paguboasă în 2004 că nu prea merita politic să promovezi preponderent politici responsabile pentru că pierzi alegerile, era rândul dreptei să „descopere” în mare parte același lucru. S-a insuflat astfel multora din tot spectrul politic gândul că ar fi preferabil politic să te comporți iresponsabil (sau, oricum, să eviți reformele de substanță) pentru că aceia care vor urma vor fi forțați să ia măsuri drastice de reechilibrare a țării, care-i vor repropulsa ușor la putere pe primii.

Consecințele se vad până în prezent, Masurile excesive de creștere a cheltuielilor, dar nu și a investițiilor, din perioada 2016-2019 au adus mult cu o repetare a strategiei din 2008, strategie dovedita atunci destul de eficienta politic pe termen scurt, dar cu mari riscuri pentru țara pe termen mediu și lung.

Ce s-a întâmplat anul acesta, în așteptarea alegerilor din 2020 arata tocmai dificultatea acestei dileme pentru toate partidele politice chiar daca stânga ramâne campioana paguboasa a populismului și pomenilor electorale nesustenabile din ultimii 15 ani, inclusiv prin destule din actele normative adoptate în Parlament anul acesta.

Revenind la momentul 2008, problema de fond și modul în care s-a raspuns au stimulat și polarizarea politica a societății care s-a tot accentuat și din care a devenit dificil sa mai observi padurea de copaci.

Nu în ultimul rând, s-a simțit ca modelul economic vestic ajunge la un punct de tensiune fix când România spera sa beneficieze maxim de el pentru mult timp, odata cu aderarea la blocurile economice și politice vestice. S-a simțit mai ales ca alinierea de interese dintre SUA și UE începe sa se fisureze, aspect de natura sa complice mult opțiunile României.

A fost facilitata astfel intrarea conflictului dintre elite într-o faza de acutizare cu contraatacuri.

6.4 2009 – 2015/2015-2020 – Accelerarea luptei anti-corupție. Intrarea elitelor de facto într-o faza de acutizare a conflictului, care a stimulat si derapaje. Contraofensiva la ...contraofensiva. Faza de semi-blocaj

În contextul în modificare de dupa criza economica din 2007-2010, extinderea luptei anti-corupție într-un mod rapid în multe zone care strânsesera capital politic, financiar și forța mass-media a generat, în reacție, coaliții formate din forțe cu vectori diferiți, dar care au început sa lupte din ce în ce mai puternic și coordonat.

O serie de excese preocupante din mai multe perspective, precum și strategii greșite, de genul aratarii ostentative a forței și atacului simultan pe fronturi foarte largi, au stimulat alianțe de conjunctura și au semanat germenii regresului. A contat și faptul ca a combina instituții care lucreaza pe baza de ținte (cum sunt serviciile din orice țara) și instituții care sunt presupuse sa plece de la fapte și sa vada catre ce persoane duc, cum sunt magistrații, duce inevitabil la un risc crescut de excese și abuzuri. Soluția nu este sa se renunțe la aportul serviciilor pentru obiective de interes general, dar de circumscriere mai atenta a mecanismelor si aspectelor de „checks and balances”.

Conflictul dintre Traian Basescu și Calin Popescu Tariceanu și vizarea Curții Constituționale au fost probabil elemente importante pentru acutizarea conflictului și demararea unei contraofensive la ...contraofensiva.

Dupa cum am menționat și cu o alta ocazie, cu privire la acest ultim aspect, punctul de cotitura în sens de „reechilibrare” a peisajului de putere a fost probabil unul intern, legat de cazul destul de penibil instrumentat împotriva lui Toni Grebla.

Nu discut persoana în sine, dar în cazul concret respectiv, un judecator la Curtea Constituționala a fost urmarit timp de cel puțin șase luni și în baie cu privire la un dosar în care pare ca omul era mult mai important decât faptele (care vizau în buna parte niște struți și capre) care a trenat ani de zile și în care acesta a și fost achitat acum câțiva ani. Și componența CCR suferise modificari între timp.

Se pare ca la momentul dosarului Grebla, magistrații CCR și-au dat seama ca unele segmente din serviciile secrete și magistratura se implica într-un mod politic, dincolo de revelația la un mod mult mai concret ca și ei ar putea urma pentru diverse pretinse fapte (nu ca aspecte mici, daca ar fi dovedite, nu ar fi relevante moral). A început șirul de decizii ale Curții Constituționale de îndiguire a segmentelor respective și nu doar a lor, cu toate daunele colaterale aferente.

Decizia CCR din 30 mai 2018 ce l-a obligat pe Președintele României să o demita pe Codruța Koveși a mers mult prea departe juridic, închizând, însă, aparent un cerc, de fapt, politic și având izul de mutare de genul cine lovește primul.

Pe plan politic vizibil, subiectul este cunoscut. S-a încercat direct și de mai de multe ori „aruncarea copilului cu apa din copăie”, OUG 13/2017 fiind printre exemplele de notorietate și printre nejuristi.

Din păcate, parțial, s-a și reușit, modificările aduse multor acte normative (și neînlocuirea prevederilor respective) limitând posibilitățile de eficiență și în numeroasele zone unde aceasta rămâne foarte necesară.

Ar fi o eroare, totuși, să nu se înțeleagă complexitatea subiectului și faptul că abordări greșite au fost și în cadrul luptei anti-corupție, după cum am explicat mai pe larg cu o altă ocazie.¹²

S-a ajuns cumva în situația în care segmente de elite care au urmărit, în principal, obiective bune au folosit și mijloace din ce în ce mai proaste, și altele care au sprijinit direct sau indirect, în principal, obiective, de fapt, paguboase pentru România au ajuns, sub presiunea primelor, să sprijine mijloacele bune (dar tot pentru obiective, în parte, contestabile). Rezultatele pentru România sunt mai degrabă proaste.

Este important să se înțeleagă și faptul că o parte din segmentele de elite implicate de ambele părți nu sunt, de fapt, aliniate (între ele) în destule privințe și nu au aceleași caracteristici. Conflictul a stimulat o concentrare pe frontul principal și a generat destule alianțe de conjunctură care includ și în cadrul alianței din iunie 1992 mulți oameni de bună credință și facțiuni moderate. **Generalizari nu doar ca nu ar fi corecte pe fond, dar nu sunt nici eficiente tactic.**

Un rol în reechilibrarea paguboasă actuală l-a avut și contextul internațional. Polarizarea societăților vestice, tensiunile dintre UE și SUA după 2016, odată cu alegerea lui Donald Trump ca președinte, precum și aplicarea progresivă a planului Rusiei de contracarare a avansului occidental oriunde se poate, au contat. Politica SUA din ultimii ani a continuat, de exemplu, să favorizeze geostrategic România, dar a implicat o trecere a dimensiunii valorice în planul discursurilor publice, spre deosebire de cazul UE (aspect în curs de schimbare în prezent).

Cu caracter mai general, evoluțiile respective au încurajat și alți poli de putere să intervină mai hotărât și mai diversificat comunicațional în România, într-un context facilitat de amploarea conflictului care a făcut ca orice aliat să fie bun pentru politicienii expuși.

2020 a reprezentat un an care a reflectat stăvilirea contraofensivei paguboase respective, dar și fondul complex de mai sus și situația de semiblocaj pe multe puncte.

7. Unele concluzii

În general, suntem cu toții înclinați (a) spre o evaluare binară –bun-rau, prost-deștept, cinstit-hoț, iar (b) în cazul în care nu identificăm opusul ideatic, tindem să vedem lucrurile în cadrul aceleiași categorii (gen, sunt toți o apă și un pământ). Realitatea este, însă, rareori cu adevărat binară și cu atât mai puțin în România ultimilor 30 de ani.

Dincolo de fractura din decembrie 1989, **principalele probleme de fond ulterior au fost acelea ca** (a) elitele de facto au ieșit din Revoluție în mare parte defazate față de direcția populară și de cea geopolitică externă, (b) nu au avut mulți ani o viziune unitară cu privire la soluțiile principalelor probleme ale României, (c) strategia adoptată în iunie 1992 era cam cea mai proastă posibilă și (d) punctul socio-economic de plecare și inerțiile create destul de rapid de trauma inițială din decembrie 1989 și de strategia dezastruoasă din 1992 au creat un cocktail care a lăsat puțin loc pentru cai de mijloc, care să minimizeze daunele colaterale ale luptei. Cele de mai sus au creat fagașe

adânci care au scos din oameni de multe ori ce era mai rau, în loc să stimuleze ce este mai bun.

Gradual, s-au creat două Românii mai degrabă alternative pentru că forțele au fost destul de echilibrate și fiecare ciclu de putere avea prea multe puncte de fricțiune și mize personale raportat la direcțiile antamate de precedentul. Cu timpul, și segmente largi de populație au fost atrase în aceeași abordare talibanizată. Multe energii au fost dedicate reconfigurării tablei de șah cu proprii jucători (cu reticența față de cei neînrolați formal în propria tabără), nu analizei celei mai bune configurații pentru competitivitate.

Pe planul liniilor de profunzime, România a cunoscut un „razboi” cvasi-continuu din 1989 până în prezent. După 2 ani de stabilizare/configurare a fronturilor și alianțelor au urmat aproximativ 12 ani de dezvoltare a alianței câștigătoare (cu un recul în perioada 1996-2000) și tot aproximativ 12 ani de contra-ofensivă. De aproximativ 3-4 ani ne aflăm în faza de atacuri și contraatacuri, cu intrarea în ultimul timp într-o fază de semiblocaj, mai degrabă de uzură.

Deși unele segmente **au avut și au mult mai multă dreptate decât altele**, pe ansamblu, ca în orice război dur și de durată lungă, daunele colaterale acumulate sunt uriașe. În plus, oștile de combatanți efectivi au ajuns să includă (chiar dacă și aici în procente diferite) din ce în ce mai mulți „copilandri” din punctul de vedere al calităților profesionale și de responsabilitate sau „batrâni” din punctul de vedere al adecvării la contextul actual. Au rămas din ce în ce mai puțini luptători experimentați și conectați. În plus, o parte dintre aceștia au ajuns, inevitabil, de-a lungul anilor, să „participe” la episoade contrare „convențiilor de la Geneva” chiar dacă în grade foarte diferite.

Acest din urmă aspect risca atragerea și în conflicte colaterale cu miza personală până la urmă, chiar și pacea putând fi o problemă pentru unii deoarece de destule ori atunci se judecă trecutul. De aceea și este necesară multă înțelepciune în gestionarea viitorului, cu o resetare parțială, nu abordări pur binare și generalizări excesive.

Pe plan politic vizibil mai larg, deși are un bazin natural amplu în România din destul motive și mulți simpatizanți de calitate intelectuală și profesională, **stânga politică** a fost mai toată perioada post-revoluționară **defazată față de interesul general real al României la nivel macro**, chiar dacă a fost mai pregătită tehnic din perspectiva gestiunii micro. Cercul iliescian, cel puțin, a stat la baza multor decizii dramatice ca efecte pe termen lung și a caror deviere/stopare s-a încercat rar.

Perioada 2000-2004 a fost singură în care lucrurile au stat diferit în privințe importante, dar nu a fost vorba de o viziune unitară a stângii și – parțial – nici măcar de o identitate de interese profunde, dincolo de problemele de integritate majore ale unor rețele consolidate atunci.

Dreapta politică a fost tradițional mai slabă/fluctuantă în privința gestiunii de zi cu zi (având mai puține resurse umane în zona administrației publice), dar și-a valorificat mai mult oamenii de calitate, a fost mai deschisă la împrăștierea resurselor cu oameni din exterior și, **mai ales, a rezonat mai bine cu nevoile macro reale și cu momentele mari de cotitură**.

Or, direcții macro corecte sunt esențiale pentru interesul general (și nu mă refer doar la partea internațională, ci în primul rând la cea internă) pentru că, fără acestea, reușite locale nu prea pot schimba cine știe ce, problemele de fond perpetuându-se mult mai ușor.

Punctul actual rămâne unul în care tot dreapta (în diverse grade pe diverse zone și segmente de zone) arată mai multă responsabilitate din perspectiva macro, deși nu e vorba de aspecte care ar reprezenta natural monopolul de gândire sau opțiuni reale doar pe această parte a spectrului politic.

Pentru cei care s-ar grăbi să obiecteze, precizez că sunt de acord că există multe contra-exemple și pe partea dreaptă a eșichierului politic, dar – după cum spuneam – o abordare binară sau care nu compară aspectele majore,

nu este una cu adevarat adaptata și pragmatica.

Dreapta politica este mai favorizata și de evoluțiile internaționale pe termen scurt - pe fondul presiunilor europene spre condiționarea fondurilor europene de aspecte legate de statul de drept, precum și al tendinței SUA de a reincluce democrația și statul de drept în liniile promovate activ pe plan internațional, chiar daca contextul internațional este unul complex și România are un interes în relații constructive cu cât mai mulți poli de putere.

În orice caz, este esențial de îmbunătățit situația și configurat fagașele corecte rapid. Trebuie acționat în 10-15 puncte nodale, dar, pentru aceasta, este necesara o majoritate politica solida și constanta câțiva ani buni. **Ar fi o mare eroare, însa, sa nu se înțeleaga problemele de mai sus și nevoia – pentru viitor - de politici publice echilibrate și inclusive (chiar daca fara compromisuri pe aspectele de principiu și direcții majore). Doua Românii nu ar duce România prea departe.**

Timpul nici nu mai prea are rabdare, cum spunea Marin Preda.

1. Aceasta a „meritat” câteva analize dedicate, precum și unele mai largi privind evoluțiile socio-economice și umane la nivel global.

2. <http://www.contributors.ro/editorial/%e2%80%99etilogia%e2%80%9d-elitelor-de-facto-din-romania-i-%e2%80%93-fractura-din-19891990/>

3. <https://www.contributors.ro/trilogia-elitelor-de-facto-din-romania-i-fractura-din-19891990/>

4. Menționam, în special, ca prin amnistia (prin Decretul-lege nr. 3/1990 privind amnistiarea unor infractiuni si gratierea unor pedepse, Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 2 din 05 ianuarie 1990) cvasi-imediata a faptelor incriminate cu pâna la 3 ani de închisoare nu numai ca s-a atras recunoștința celor care maltratasera oameni la Revoluție sau anterior, și s-a și dat un semnal politic pentru mulți alții din acele instituții. Decizia respectiva a scazut și șansele sa se afle adevarul (victimele infractiunilor respective, evident traiau înca și ar fi putut oferi detalii, daca faptele s-ar mai fi investigat). De asemenea, cu privire la martirii Revoluției, Iliescu a manevrat politic permanent pentru amânarea investigațiilor de profunzime (inclusiv prin inițierea unor recursuri în anulare de procurorul general numit de el în procesele lui Victor Stanculescu și Chițac, printre alții). Obiectivul a fost dublu, fuga de propria raspundere și un instrument cvasi-permanent de șantaj asupra unor grupuri foarte restrânse, dar foarte influente din instituții de forță, prinse la mijloc de planurile implementate la Revoluție.

5. Comunismul – o modernitate eșuata, de Radu Preda, Editura Eikon, pg 224.

6. Publicata la Editura Muzeul Literaturii Române, 2018.

7. A se vedea și Tom Galagher, deceniul pierdut al româniei, Editura All, 2010, pagina 147.

8. <https://www.contributors.ro/de-ce-este-capitalul-romanesc-fragil-despre-cauze-dileme-și-viitor/>.

9. <http://documents1.worldbank.org/curated/pt/338691468763175913/pdf/multi0page.pdf>.

10. Decretul nr. 78/1992 privind eliberarea si numirea în functii de conducere la Serviciul de Informatii Externe și Decretul nr. 79/1992 privind înaintarea în gradul urmator si trecerea în rezerva a unui general din Serviciul de Informatii Externe, publicate în Mon. Of. nr. 71/22 apr. 1992.

11. Perioada crizei variaza tehnic în funcție de țari. În România, a început sa se și simta spre sfârșitul lui 2008, trendul la nivel global fiind deja evident însa la acel moment.

12. <https://www.contributors.ro/de-ce-lupta-anti-corupție-trebuie-recalibrata/>